

Rozdział I. Status prawny wspólnika w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością a natura spółki z ograniczoną odpowiedzialnością

§ 1. Definicja spółki z o.o.

I. Uwagi wstępne

Kodeks spółek handlowych nie zawiera definicji legalnej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością¹. Jej sformułowanie jest jednak możliwe na podstawie analizy całokształtu przepisów Kodeksu spółek handlowych regulujących tworzenie, organizację, funkcjonowanie i rozwiązanie spółki z o.o. W tym celu wyróżnić należy: po pierwsze – przepisy ogólne o spółkach handlowych (dział I tytułu I KSH); po drugie – przepisy wspólne dla spółek kapitałowych (dział III tytułu I KSH); po trzecie – przepisy o spółce z o.o. (dział I tytułu III KSH).

Przepisy ogólne KSH wskazują, że spółka z ograniczoną odpowiedzialnością jest kapitałową spółką handlową (art. 4 § 1 pkt 2 KSH). Na uwagę zasługuje również art. 3 KSH, który stanowi, że przez umowę spółki handlowej wspólnicy (akcjonariusze) zobowiązują się dążyć do osiągnięcia wspólnego celu przez wniesienie wkładów oraz, jeżeli umowa (statut) spółki tak stanowi, przez współdziałanie w inny określony sposób. Przepis ten nie tylko wskazuje na przedmiotowo istotne elementy umowy spółki, ale również uwypukla pod-

¹ Zob. w przypadku spółek osobowych: art. 22, 86, 102 i 125 KSH. Zob. także *A. Szajkowski, M. Tarska*, [w:] *S. Sołtyśński* (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 17A: *Prawo spółek kapitałowych*, Warszawa 2010, s. 122; *M. Tarska*, *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Istota – Ustrój – Funkcjonowanie*, Warszawa 2003, s. 15; *R. Pabis*, *Spółka z o.o. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 4; *K. Kopaczyńska-Pieczniak*, *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 2013, s. 31.

stawowe cechy spółki handlowej². W literaturze prawniczej podkreśla się, że do cech tych należą: wielość wspólników, umowny tryb powstania oraz określenie sposobu współdziałania wspólników dla osiągnięcia wspólnego celu³. Wyjątek od tych zasad stanowi spółka jednoosobowa, która może powstać i funkcjonować jako spółka kapitałowa, w tym jednoosobowa spółka z o.o. (art. 4 § 1 pkt 3 KSH).

Przepisy wspólne dla spółek kapitałowych wskazują, że spółka z o.o. i spółka akcyjna to nie tylko stosunek prawny, lecz także odrębny od wspólników podmiot prawa – jednostka organizacyjna o strukturze korporacyjnej, którą ustawodawca wyposaża w osobowość prawną (art. 12 KSH). W tym kontekście warto zaznaczyć, że sama nazwa „spółka z ograniczoną odpowiedzialnością” może być myląca. Nie można bowiem mówić ani o ograniczonej odpowiedzialności spółki, która – jako odrębny podmiot prawa – od chwili powstania odpowiada za zobowiązania całym swoim majątkiem (art. 161 § 1 KSH), ani o ograniczonej odpowiedzialności wspólników, którzy nie ponoszą odpowiedzialności majątkiem osobistym za zobowiązania spółki (art. 151 § 4 KSH)⁴. Pojęcie „ograniczona odpowiedzialność” należy uznać jedynie za obrazowe wyrażenie poglądu, że ryzyko majątkowe wspólników ograniczone zostało do substancji majątku spółki, który w rzeczywistości oni stworzyli – przez wniesienie wkładów i pozostawione spółce zyski, które mogłyby im przyspać⁵.

Ponadto spółki kapitałowe mogą zostać utworzone w każdym celu prawnie dopuszczalnym, a nie – tak jak w przypadku spółek osobowych – tylko w celu gospodarczym⁶. Wspólnicy spółki z o.o. zobowiązują się dążyć do osiągnięcia wspólnego celu poprzez wniesienie wkładów. W przypadku spółek kapitałowych przedmiotem wkładu nie mogą być prawa niezbywalne lub świadczenie

² Zob. *M. Tarska*, *Spółka...*, s. 15; *A. Szajkowski*, *M. Tarska*, *Prawo spółek handlowych*, Warszawa 2005, s. 40.

³ Tak *A. Szajkowski*, *M. Tarska*, *Prawo...*, s. 40.

⁴ Zob. *M. Tarska*, *Spółka...*, s. 22; *R.L. Kwaśnicki*, [w:] *R.L. Kwaśnicki* (red.), *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 2005, s. 2.

⁵ Zob. *A. Koch*, [w:] *A. Koch*, *J. Napierała* (red.), *Prawo spółek handlowych*, Warszawa 2015, s. 256.

⁶ Zob. w odniesieniu do spółki z o.o. – art. 151 § 1 KSH. W przypadku spółki akcyjnej Kodeks spółek handlowych nie określa w jakim celu spółka ta może zostać założona. Powszechnie przyjmuje się, że spółkę akcyjną można utworzyć w każdym celu prawnie dopuszczalnym, o ile ustawa szczególna nie zawiera ograniczeń – zob. np. *S. Soltysiński*, [w:] *S. Soltysiński*, *A. Szajkowski*, *A. Szumański*, *J. Szwaja*, *Kodeks spółek handlowych*, t. III, *Spółka akcyjna*, Komentarz do artykułów 201–490, Warszawa 2013, s. 9–10. W przypadku spółek osobowych – zob. np. art. 22 § 1 w zw. z art. 3 KSH, które pośrednio wskazują na cel gospodarczy spółki jawnej.

pracy bądź usług (art. 14 § 1 KSH). Sama zaś konstrukcja prawna spółki z o.o. oparta została na instytucji kapitału zakładowego i to właśnie kapitał zakładowy stanowi podstawę jej funkcjonowania, a nie – jak w przypadku spółek osobowych – wspólnicy.

Wyżej wymienione elementy charakteryzują każdą kapitałową spółkę handlową. Tym samym nie mają waloru cech wyróżniających poszczególne typy spółek. Dla określenia *differentia specifica* spółki z ograniczoną odpowiedzialnością należy zidentyfikować właściwości charakterystyczne wyłącznie dla tego typu spółki handlowej, a zatem odróżniające ją nie tylko od spółek osobowych, ale także od spółki akcyjnej. Do cech tych zaliczyć można m.in. sposób powstania spółki, strukturę organów nadzoru, podział kapitału zakładowego na udziały, a nie akcje. Jednakże w istocie spółkę z o.o. wyróżnia – nieznane spółce akcyjnej – ściśle powiązanie kapitałowego charakteru z elementami osobowymi spółki, czyli tzw. kapitałowo-osobowa natura spółki z o.o.⁷ W konsekwencji wspólnicy spółki z o.o. mają szczególny status prawny, który wyraża się m.in. w przyznaniu im – jako indywidualnym podmiotom – uprawnień pozwalających w znacznie szerszy sposób niż akcjonariuszom, wpływać na istnienie i funkcjonowanie spółki⁸.

Reasumując, spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością można zdefiniować jako kapitałową spółkę handlową, którą charakteryzuje ściśle powiązanie elementów kapitałowych z elementami osobowymi. Samą zaś spółkę z o.o. można postrzegać zarówno jako stosunek prawny, osobę prawną oraz korporację kapitałową⁹.

II. Spółka z o.o. jako stosunek prawny

W ujęciu socjologicznym spółka jest organizacją (związkiem) wspólników. Natomiast na płaszczyźnie jurydycznej spółka ujmowana jest przede wszystkim jako stosunek prawny¹⁰. Warto podkreślić, że w obowiązującym stanie prawnym pojęcie stosunku prawnego spółki handlowej jest zwrótem o charak-

⁷ Zob. szerzej: § 2 tego rozdziału. Zob. także K. Kopczyńska-Pieczniak, *Spółka...*, s. 32; R. Pabis, *Spółka...*, s. 4; R.L. Kwaśnicki, [w:] R.L. Kwaśnicki (red.), *Spółka...*, s. 9; A. Szajkowski, M. Tarska, [w:] S. Soltysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych*, t. II, Komentarz do artykułów 151–300, Warszawa 2014, s. 9; K. Bilewska, A. Chłopecki, *Prawo handlowe*, Warszawa 2015, s. 105.

⁸ Tak R.L. Kwaśnicki, [w:] R.L. Kwaśnicki (red.), *Spółka...*, s. 13–14.

⁹ Tak M. Tarska, *Spółka...*, s. 314–328.

¹⁰ *Ibidem*, s. 314.

terze normatywnym. Artykuł 2 KSH przewiduje, że w sprawach nieuregulowanych w Kodeksie spółek handlowych należy odpowiednio stosować przepisy Kodeksu cywilnego, jeżeli wymaga tego właściwość (natura) stosunku prawnego spółki handlowej¹¹.

Stosunek prawny spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w organizacji zostaje nawiązany w wyniku zawarcia umowy spółki¹². Przyjmuje się, że stronami tego stosunku są wspólnicy oraz sama spółka, którą stosunek ten kreuje¹³. W tym kontekście mówi się o podmiototwórczym skutku umowy spółki, która konstituuje odrębny i niezależny podmiot prawa – spółkę¹⁴. Warto również podkreślić, że stronami stosunku prawnego, a zarazem członkami organizacji, jaką jest spółka z o.o., są nie tylko osoby zawierające umowę spółki, lecz także osoby trzecie, które w trakcie jej istnienia wstępują w miejsce dotychczasowych wspólników albo przystępują do spółki przez objęcie udziałów w podwyższonym kapitale zakładowym. Tym samym stają się one jej nowymi wspólnikami¹⁵. Powyższe uzasadnia sama konstrukcja prawna spółki z o.o., oparta na instytucji kapitału zakładowego, który dzieli się na udziały, stanowiące zbywalne prawa majątkowe. Podmiot, któremu przysługuje udział w kapitale zakładowym, czyli uczestnik spółki z o.o., jest każdorazowo także stroną stosunku prawnego tej spółki. Zmiany w składzie członkowskim spółki rodzą automatyczne zmiany po stronie podmiotowej stosunku prawnego spółki, nie prowadząc jednocześnie do jego ustania. Dla swojej skuteczności nie wymagają zmiany umowy spółki¹⁶. Stosunek prawny spółki z o.o. wpisuje się w kapitałową strukturę tej spółki jako organizacji.

W literaturze prawa handlowego wskazuje się, że stosunek prawny spółki z o.o. jest stosunkiem złożonym¹⁷. Utworzenie i funkcjonowanie tej spółki nie powoduje powstania jednego stosunku prawnego, lecz całego splotu stosun-

¹¹ Zob. S. Włodyka, [w:] S. Włodyka (red.), System Prawa Handlowego, t. 2: Prawo spółek handlowych, Warszawa 2012, s. 51.

¹² Spółka z o.o. (i stosunek prawny spółki z o.o.) występują w różnych fazach ustrojowych: najpierw jako spółka z o.o. w organizacji (i stosunek prawny spółki z o.o. w organizacji); następnie – po wpisie spółki do rejestru przedsiębiorców – jako spółka z o.o. (i stosunek prawny spółki z o.o.) w swojej właściwej (docelowej) fazie ustrojowej oraz od chwili rozpoczęcia postępowania likwidacyjnego jako spółka z o.o. w likwidacji (i stosunek prawny spółki z o.o. w likwidacji).

¹³ Zob. K. Kopaczyńska-Pieczniak, Spółka..., s. 45; M. Tarska, Spółka..., s. 318.

¹⁴ Zob. A. Szajkowski, M. Tarska, [w:] S. Soltysiński (red.), System..., s. 137–138.

¹⁵ Zob. M. Tarska, Spółka..., s. 319.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Tak A. Szajkowski, M. Tarska, [w:] S. Soltysiński (red.), System..., s. 138.

ków prawnych powiązanych ze sobą węzłem przyczynowości i wzajemności¹⁸. Stosunek prawny spółki z o.o. powstały w wyniku zawarcia umowy spółki przez jej wspólników stanowi zarazem podstawę dla istnienia spółki jako organizacji. Tym samym pozwala na podjęcie i prowadzenie przez nią działalności.

Stosunek prawny spółki z o.o. jest podstawą istnienia stosunków wewnętrznych spółki. Stronami umowy spółki są jej wspólnicy. Jednakże ze względu na podmiototwórczy skutek umowy, stosunki wewnętrzne spółki występują nie tylko między wspólnikami a spółką, ale również między organami spółki lub członkami tych organów a spółką¹⁹. Z kolei stosunki pomiędzy poszczególnymi wspólnikami spółki z o.o. mają z reguły charakter faktyczny, gospodarczy, organizacyjny lub osobisty, a nie formalno-prawny²⁰. Spółka z o.o., jako odrębny podmiot prawa, jest również stroną stosunków zewnętrznych, czyli stosunków w jakie wchodzi ona z osobami trzecimi.

Stosunek prawny spółki z o.o. nie jest zatem klasycznym, obligacyjnym stosunkiem prawnym²¹. Strony tego stosunku łączy szczególna więź prawna. Przez zawarcie umowy spółki powstaje organizacja o charakterze korporacyjno-kapitałowym, która po wpisaniu do rejestru uzyskuje osobowość prawną i staje się stroną kolejnych stosunków prawnych o charakterze wewnętrznym i zewnętrznym.

III. Spółka z o.o. jako osoba prawna

Z chwilą wpisu do rejestru spółka z ograniczoną odpowiedzialnością osiąga swoją właściwą – „docelową” postać. Staje się osobą prawną (art. 12 KSH i art. 37 § 1 KC). Jej właściwą fazę ustrojową poprzedza faza spółki w organizacji, która rozpoczyna się z chwilą zawarcia umowy spółki albo podpisania aktu założycielskiego spółki jednoosobowej. Spółka z o.o. w organizacji stanowi jednostkę organizacyjną, której ustawa przyznaje zdolność prawną (art. 11 KSH). Jednakże stanowi ona wyłącznie fazę przejściową, czy też stadium, występujące w procesie powstawania i konstytuowania spółki z o.o. jako osoby prawnej. Taki wniosek uwydatnia art. 169 KSH, który nakazuje rozwiązanie spółki z o.o. w organizacji w sytuacji, gdy jej zawiązanie nie zostało zgłoszone do rejestru w ciągu 6 miesięcy od dnia zawarcia umowy spółki.

¹⁸ Zob. S. Włodyka, [w:] S. Włodyka (red.), System..., s. 51.

¹⁹ Zob. M. Tarska, Spółka..., s. 319–320; K. Kopaczyńska-Pieczniak, Spółka..., s. 46.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Tak A. Szajkowski, M. Tarska, [w:] S. Soltysiński (red.), System..., s. 138.

Spółkę z o.o. jako osobę prawną charakteryzującą w szczególności cechy opisane poniżej.

Po pierwsze, spółka z o.o. jest odrębnym od jej wspólników podmiotem prawa, wyposażonym w zdolność do nabywania i zbywania praw, zaciągania zobowiązań oraz uczestnictwa w sporach²².

Po drugie, dla prawidłowego funkcjonowania spółki z o.o. jako osoby prawnej niezbędne jest posiadanie przez nią własnego majątku²³. Wspólnicy są wprawdzie ekonomicznymi właścicielami spółki, którzy mogą korzystać z jej majątku, ale tylko za pomocą ściśle określonych instrumentów prawnych, w sytuacjach, gdy ustawa na to zezwala. Naturalną konsekwencją rozdzielenia majątków wspólników oraz majątku spółki jest wyłączna odpowiedzialność spółki za jej zobowiązania, z wyłączeniem osobistej odpowiedzialności wspólników (art. 151 § 4 KSH).

Po trzecie, art. 38 KC przewiduje, że osoba prawna działa przez swoje organy w sposób przewidziany w ustawie i w opartym na niej statucie. Każdy organ spółki składa się z osób fizycznych, które zgodnie z przepisami określającymi jej ustrój tworzą i urzeczywistniają jej wolę²⁴. Wola organu jest z punktu

²² W Kodeksie spółek handlowych brak jest przepisu wyraźnie przyznającego spółce z o.o. zdolność prawną, zdolność do czynności prawnych i zdolność sądową. Jednakże w doktrynie prawa podkreśla się, że uznanie spółki z o.o. za osobę prawną (art. 12 KSH) jest równoznaczne z przyznaniem jej zdolności prawnej. Z kolei art. 38 KC wskazuje, że osoba prawna działa poprzez swoje organy, co daje podstawę do uznania, że osoba prawna może podejmować czynności prawne, jak również inne działania, takie jak czynności podobne do oświadczeń woli, czy czyny zabronione i dozwolone przez prawo. Zob. szerzej: J. Frąckowiak, [w:] M. Saffjan (red.), System Prawa Prywatnego. T. 1: Prawo cywilne – część ogólna. Warszawa 2012, s. 1148.

²³ Zob. szerzej: A. Brzozowski, W. Kocot, E. Skowrońska-Bocian, Prawo cywilne. Część ogólna, Warszawa 2015, s. 130.

²⁴ Członkami organów spółki mogą być tylko osoby fizyczne posiadające pełną zdolność do czynności prawnych (art. 18 § 1 KSH), które w imieniu spółki prowadzą jej sprawy, reprezentują ją oraz dokonują czynności w zakresie kontroli i nadzoru. W przypadku spółki z o.o. Kodeks spółek handlowych normuje funkcjonowanie i kompetencje trzech organów, tj. zgromadzenia wspólników pełniącego funkcję uchwałodawczą, zarządu – organu o charakterze reprezentacyjno-zarządzającym oraz organów nadzoru: rady nadzorczej i komisji rewizyjnej. Dwa pierwsze organy mają charakter obligatoryjny i występują w każdej spółce z o.o. Z kolei rada nadzorcza i komisja rewizyjna mają charakter fakultatywny. Wyjątek stanowi art. 213 § 2 KSH, który przewiduje, że jeżeli w spółce z o.o. kapitał zakładowy przewyższa kwotę 500 000 złotych, a wspólników jest więcej niż dwudziestu pięciu, to powołanie rady nadzorczej lub komisji rewizyjnej jest obowiązkowe. Zob. np. Z. Kwaśniewski, Reprezentacja spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w sporach o uchylenie lub stwierdzenie nieważności uchwały wspólników, [w:] J. Gudowski, K. Weitz (red.), Aurea Praxis Aurea Theoria. Księga pamiątkowa ku czci profesora Tadeusza Erecińskiego, Warszawa 2011, s. 2381 i 2382.

widzenia psychologicznego wolą konkretnych osób fizycznych, ale z punktu widzenia prawa – wolą osoby prawnej²⁵. Organ nie jest podmiotem stosunków prawnych. Jest nim osoba prawna, co nie wyłącza istnienia stosunków prawnych między osobą prawną a osobami wchodzącymi w skład organu. Działania organu traktuje się jako działania osoby prawnej. Z kolei działanie osoby fizycznej lub osób fizycznych wchodzących w skład organu jest uważane za działanie samej osoby prawnej, jeżeli osoby fizyczne występują w konkretnej sprawie w sposób wyraźny lub dorozumiany jako organ i działają w granicach kompetencji danego organu, wynikającej z przepisów o ustroju osoby prawnej²⁶.

IV. Spółka z o.o. jako korporacja kapitałowa

Kluczową rolę w konstrukcji osoby prawnej odgrywają przede wszystkim jej założyciele oraz potrzebny do jej funkcjonowania majątek. W zależności od tego, który z tych elementów ma przeważające znaczenie, wyróżnia się osoby prawne typu korporacyjnego oraz osoby prawne typu zakładowego²⁷.

Korporacyjne osoby prawne, zwane także zrzeszeniami, stanowią zbiorowości osób fizycznych związanych z osobą prawną stosunkiem członkostwa, których działanie zmierza do realizacji wspólnie określonego celu²⁸. Członkowie takiej osoby prawnej wnoszą wkłady lub płacą składki, składające się na jej majątek²⁹. Konstrukcja korporacyjnych osób prawnych zakłada, że jej założyciel lub założyciele przez cały czas istnienia osoby prawnej pozostają z nią w szczególnych stosunkach, poprzez które wpływają na jej funkcjonowanie oraz zazwyczaj uczestniczą w zyskach i stratach, jakie przynosi działalność takiej osoby³⁰.

Zakładowe osoby prawne, w przeciwieństwie do korporacyjnych osób prawnych, nie są związkami osób. Ich substratem nie są członkowie, ale majątek³¹. W przypadku osób prawnych typu zakładowego rola założyciela (założycieli) została ograniczona do minimum. Założyciel dokonuje jedynie czyn-

²⁵ Tak A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2001, s. 209.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Tak A. Szajkowski, M. Tarska, [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja (red.), *Kodeks...*, s. 11.

²⁸ Zob. A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo...*, s. 224.

²⁹ Zob. A. Brzozowski, W. Kocot, E. Skowrońska-Bocian, *Prawo...*, s. 140.

³⁰ Zob. J. Frąckowiak, [w:] M. Saffjan (red.), *System...*, s. 1185.

³¹ Zob. A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefanik, *Prawo...*, s. 224.

ności prawnej, która pełni rolę aktu założycielskiego. Wyposaża taką osobę prawną w środki niezbędne do realizacji założonego celu oraz ustala jej statut. Natomiast w czasie funkcjonowania osoby prawnej nie ma on zagwarantowanego wpływu na jej działalność³².

W związku z powyższym należy odpowiedzieć na pytanie, czy podstawowym substratem spółki z ograniczoną odpowiedzialnością jest jej majątek czy też członkowie. Z jednej strony, warunkiem koniecznym dla jej powstania jest zaistnienie pierwiastka osobowego – spółka z o.o. może bowiem powstać tylko wówczas, gdy ma przynajmniej jednego wspólnika. A zatem jej powstanie zależy od woli wspólnika lub wspólników – wyrażonej w umowie spółki lub akcie założycielskim. Wspólnika ze spółką łączy stosunek członkostwa, na którego treść składają się przysługujące mu uprawnienia, dzięki którym może on kształtować działalność spółki, wpływać na jej funkcjonowanie oraz decydować o jej istnieniu. Sama zaś spółka działa w celu zaspokojenia potrzeb i zamierzeń wspólników.

Z drugiej strony, spółka z o.o. nie stanowi wyłącznie zrzeszenia wspólników, lecz również jest formą połączenia kapitałów w określonym celu. Konstrukcja tej spółki oparta została na instytucji kapitału zakładowego, podzielonego na udziały. Powstanie stosunku członkostwa związane jest z obowiązkiem wniesienia przez wspólnika wkładów na pokrycie obejmowanych udziałów. Jednym z koniecznych warunków powstania spółki z ograniczoną odpowiedzialnością jest objęcie wszystkich udziałów i wniesienie w całości na ich pokrycie wkładów przed wpisem spółki do rejestru. Kapitał zakładowy jest wielkością stałą. Na jego wysokość nie mają wpływu ani zmiany składu osobowego, ani transakcje dokonywane przez spółkę w toku jej działania. Wszelkie zmiany kapitału zakładowego mogą zostać przeprowadzone tylko w trybie przewidzianym w art. 255 i n. KSH. Można zatem przyjąć, że kapitał w spółce z o.o. ma podstawowe znaczenie, a osoby wspólników odgrywają rolę drugoplanową.

Podsumowując należy uznać, że spółkę z o.o. charakteryzuje ściśle połączenie obu substratów – osobowego i kapitałowego³³. W takim wypadku zakwalifikowanie spółki z o.o. tylko do osób prawnych typu korporacyjnego nie jest w pełni uzasadnione. Niewątpliwie zasadnicza konstrukcja prawna spółki z o.o. oparta została na cechach osób prawnych typu korporacyjnego. Jednakże w jej strukturze występują również ważne elementy kapitałowe, które nie po-

³² Zob. J. Frąckowiak, [w:] M. Saffjan (red.), System..., s. 1185.

³³ Zob. K. Kopaczyńska-Pieczniak, Ustanie członkostwa w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, Kraków 2002, s. 26.

zwalają na zaliczenie jej do tej samej grupy osób prawnych co stowarzyszenia czy spółdzielnie³⁴. Dlatego też w literaturze, wśród korporacyjnych osób prawnych wyodrębnia się kategorię osób prawnych typu kapitałowo-korporacyjnego, do których zalicza się spółki kapitałowe, w tym spółkę z o.o.³⁵.

§ 2. Natura spółki z o.o.

I. Pojęcie natury (stosunku prawnego) spółki z o.o.

Na gruncie obowiązującego Kodeksu spółek handlowych ustawodawca *expressis verbis* posłużył się pojęciem „natury (właściwości) stosunku prawnego spółki”. Artykuł 2 KSH stanowi, że jeśli wymaga tego właściwość (natura) stosunku prawnego spółki handlowej, przepisy Kodeksu cywilnego stosuje się odpowiednio. Natomiast w art. 304 § 4 KSH występuje zbliżone – jak się wydaje – znaczeniowo pojęcie, tj. „natura spółki”³⁶. Zgodnie z tym przepisem, dodatkowe postanowienia statutu spółki akcyjnej nie mogą być sprzeczne z naturą spółki akcyjnej oraz z dobrymi obyczajami.

W literaturze prawniczej wskazuje się, że pojęcie „natura (właściwość)” stosunku prawnego spółki handlowej nawiązuje do treści art. 353¹ KC, który stwierdza obowiązywanie zasady swobody umów oraz określa jej granice³⁷. Przyjmując, że umowa spółki z o.o. jest szczególnego rodzaju umową cywilnoprawną³⁸, należy – z uwzględnieniem specyfiki Kodeksu spółek handlowych – podjąć próbę odniesienia uwag poczynionych na tle art. 353¹ KC do wyjaśnienia znaczenia pojęcia natury stosunku prawnego spółki z ograniczoną odpowiedzialnością³⁹.

Sformułowane w art. 353¹ KC kryterium ograniczające swobodę umów w postaci „właściwości (natury) stosunku prawnego”⁴⁰ zostało wprowa-

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Zob. np. A. Szajkowski, M. Tarska, [w:] S. Sołtysiński (red.), System..., s. 128.

³⁶ Zob. szerzej nt. stosunku prawnego spółki z o.o.: § 1.II. tego rozdziału.

³⁷ Zob. Z. Jara, R. Siwik, [w:] Z. Jara (red.), Kodeks spółek handlowych, Warszawa 2014, s. 15.

³⁸ Zob. G. Nita-Jagielski, [w:] S. Sołtysiński (red.), System..., s. 151.

³⁹ Tak na gruncie spółki akcyjnej: J. Okolski, J. Modrzejewski, Ł. Gasiński, Natura stosunku korporacyjnego spółki akcyjnej, PPH 2000, Nr 8, s. 2–4.

⁴⁰ W doktrynie wyrażono pogląd, że klauzula porządku publicznego byłaby w tym miejscu bardziej wskazana. Tego rodzaju kryterium przewidywał art. 56 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.10.1933 r. – Kodeks zobowiązań (Dz.U. Nr 82, poz. 598 ze zm.). Powszechnie

dzone do Kodeksu cywilnego wraz z tym przepisem ustawą nowelizującą z 28.12.1990 r.⁴¹. W doktrynie prawa cywilnego pojawiły się rozbieżności odnośnie wykładni tego pojęcia⁴². Nade wszystko rozważano, czy oznacza ono naturę stosunku obligacyjnego *in genere*, czy też konkretnego stosunku prawnego, np. umowy sprzedaży⁴³. W konsekwencji na ogół wskazuje się, że omawiane pojęcie można interpretować w dwojaki sposób: szerszy i węższy⁴⁴.

W ujęciu szerszym przez właściwość (naturę) stosunku prawnego rozumie się podstawowe cechy każdego obligacyjnego stosunku prawnego, czyli właściwości, których brak podważa sens (istotę) więzi prawnej⁴⁵. Wskazuje się, że istnieją pewne cechy właściwe dla każdego stosunku zobowiązaniowego, które nie mogą zostać naruszone (zniekształcone przez strony)⁴⁶. Natomiast w ujęciu węższym obowiązek respektowania przez strony natury stosunku prawnego odnosi się do normatywnie sprecyzowanych elementów poszczególnych typów nazwanych stosunków zobowiązaniowych, których nieuwzględnienie lub zmodyfikowanie spowodowałoby wypaczenie ustawowego wzorca stosunku zobowiązaniowego, wynikającego z określonego typu umowy⁴⁷. Równocześnie w literaturze prawniczej wskazuje się, że w każdym wypadku badanie natury stosunku zobowiązaniowego powinno zostać przeprowadzone w oparciu o obowiązujące normy prawa oraz ich wzajemne powiązania⁴⁸. Podstawowe znaczenie powinny mieć normy o charakterze bezwzględnie obowiązującym⁴⁹. W doktrynie prawa cywilnego znane są również poglądy dopuszczające próbę

występuje ono także w ustawodawstwie europejskim – zob. *J. Okolski, J. Modrzejewski, Ł. Gasiński, Natura...*, s. 3; *A. Stelmachowski, Zarys teorii prawa cywilnego*, Warszawa 1998, s. 96.

⁴¹ Ustawa z 28.7.1990 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 55, poz. 321).

⁴² Zob. szerzej: *R. Trzaskowski, Granice swobody kształtowania treści i celu umów obligacyjnych*, art. 353¹, Kraków 2005, s. 281–295.

⁴³ Zob. *M. Litwińska-Werner, Kodeks spółek handlowych, Komentarz*, Warszawa 2007, s. 133–134.

⁴⁴ Zob. *W. Czachórski, A. Brzozowski, M. Saffan, E. Skowrońska-Bocian, Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 2009, s. 150–151.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 151.

⁴⁶ Tak *M. Saffan, Zasada swobody umów (uwagi wstępne na tle art. 353¹ k.c.)*, PiP 1993, z. 4, s. 15–16.

⁴⁷ Zob. m.in. *M. Saffan, Zasada...*, s. 16; *W. Czachórski, A. Brzozowski, M. Saffan, E. Skowrońska-Bocian, Zobowiązania...*, s. 150–151; *J. Okolski, J. Modrzejewski, Ł. Gasiński, Natura...*, s. 3.

⁴⁸ Zob. *J. Okolski, J. Modrzejewski, Ł. Gasiński, Natura...*, s. 4.

⁴⁹ Zob. *J. Okolski, D. Opalska, [w:] J. Okolski, M. Modrzejewska (red.), Prawo handlowe*, Warszawa 2016, s. 342–343.

odtworzenia natury stosunku zarówno na podstawie przepisów bezwzględnie obowiązujących, jak i całokształtu przepisów o charakterze dyspozytywnym⁵⁰.

Przenosząc powyższe rozważania na grunt Kodeksu spółek handlowych należy podkreślić, że art. 2 KSH, w przeciwieństwie do literalnego brzmienia art. 353¹ KC, nie posługuje się pojęciem „właściwość (natura) stosunku prawnego” w ogólności. W przepisie tym *expressis verbis* wskazano, że określenie to dotyczy „stosunku prawnego spółki handlowej”. A zatem można postawić tezę, że Kodeks spółek handlowych (art. 2 KSH) nawiązuje do tzw. wąskiej definicji pojęcia „natura (właściwość) stosunku prawnego”, w znaczeniu, w jakim posługuje się nią literatura prawa cywilnego. Zarazem pojęcie „natura stosunku prawnego spółki handlowej”, o którym mowa w art. 2 KSH, można rozumieć w trojaki sposób.

Po pierwsze, w najszerszym znaczeniu, jako naturę spółki handlowej w ogólności (każdej spółki handlowej). Rozumienie to ma swoje podstawy w art. 3 KSH, który może być podstawą do wykreowania jednolitego pojęcia natury stosunku spółki handlowej.

Po drugie, jako naturę spółki handlowej określonego rodzaju, tj. naturę spółki osobowej lub naturę spółki kapitałowej. Tak rozumiana natura prawna spółki stanowi określenie wspólnych strukturalnie cech łączących spółki w dwie kategorie: spółek osobowych i kapitałowych⁵¹.

Po trzecie, w najwęższy sposób, jako natura poszczególnych typów spółek: spółki jawnej, spółki partnerskiej, spółki komandytowej, spółki komandytowo-akcyjnej, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością czy spółki akcyjnej (art. 1 § 2 KSH). Argumentem przemawiającym za taką interpretacją jest m.in. literalne brzmienie art. 304 § 4 KSH, który posługuje się pojęciem „natura spółki akcyjnej”.

Powyższe rozważania można jednak połączyć w jedno, aczkolwiek złożone rozumienie pojęcia natury (właściwości) stosunku prawnego spółki handlowej. Pod pojęciem tym kryją się te cechy właściwe danej spółce, które łącznie ujęte nie pozwalają uznać jej za inny typ (kategorię) spółki⁵². Formułując defi-

⁵⁰ Zob. R. Trzaskowski, Właściwość (natura) zobowiązaniowego stosunku prawnego jako ograniczenie zasady swobody kształtowania treści umowy, KPP 2000, z. 2, s. 368.

⁵¹ Zob. nt. natury spółki kapitałowej: K. Bilewska, Dochodzenie roszczeń spółki kapitałowej przez jej współników (*actio pro socio*), Warszawa 2008, s. 29–31.

⁵² Zob. K. Bilewska, Dochodzenie..., s. 29–30. Zob. także A. Szumański, Zakres dopuszczalności analogii przepisów Kodeksu spółek handlowych stosowanych do innego typu spółki handlowej, [w:] A. Catus (red.), Studia z prawa prywatnego gospodarczego, Księga pamiątkowa ku czci prof. Ireneusza Weissa, Kraków 2003, s. 365; J. Okolski, J. Modrzejewski, Ł. Gasiński, Natura..., s. 4.

nicję natury stosunku spółki na potrzeby natury konkretnego jej typu, wskazuje się, że natura ta wynika z zespołu cech określonych normatywnie, których naruszenie prowadziłoby do istotnego wypaczenia jej modelu ustawowego⁵³. Cechy te wyróżnia się na podstawie: po pierwsze, przepisów ogólnych o spółkach handlowych; po drugie, przepisów dotyczących określonego rodzaju spółek; po trzecie, przepisów charakterystycznych dla konkretnego typu spółki. Tym samym definiując pojęcie natury spółki z ograniczoną odpowiedzialnością należy przyjąć za słuszne twierdzenie, że jej naturę wyraża mieszany, kapitałowo-osobowy charakter⁵⁴.

II. Elementy kapitałowe w spółce z o.o.

Prawodawca w sposób normatywny przesądził przynależność spółki z ograniczoną odpowiedzialnością do kategorii spółek kapitałowych, czego wyrazem jest art. 4 § 1 pkt 2 KSH, określający ustawowy katalog spółek kapitałowych. Na kapitałowy charakter spółki z o.o. składa się także szereg innych cech.

Spółka z o.o. jest osobą prawną i stanowi odrębny od wspólników podmiot prawa. Odrębność prawno-majątkową spółka uzyskuje już w chwili powstania, tj. w chwili zawarcia umowy (w przypadku spółek kapitałowych wyróżniamy stadium spółki w organizacji, która posiada podmiotowość prawną – art. 11 KSH). W wyniku zarejestrowania status prawny spółki ulega „wzmocnieniu”, albowiem staje się ona osobą prawną (art. 12 KSH).

Byt prawny spółki z o.o. nie jest uzależniony od zmian osobowych po stronie jej uczestników. Związanie uczestnictwa w spółce z udziałami, które jednocześnie stanowią zbywalne prawa majątkowe, umożliwia wyjście wspólni-

⁵³ Zob. *K. Bilewska*, *Dochodzenie...*, s. 30.

⁵⁴ Zob. *M. Tarska*, *Spółka...*, s. 350; *R.L. Kwaśnicki*, [w:] *L. Kwaśnicki* (red.), *Spółka...*, s. 9 oraz postanowienie SN z 3.12.2002 r., I CZ 163/02, OSP 2004, Nr 5, poz. 60, w którym SN odwołał się do mieszanej kapitałowo-osobowej natury spółki z o.o., wskazując że oprócz wiodących elementów kapitałowych spółka ta wyposażona została także w silnie zaakcentowane elementy osobowe. W ocenie SN, osobowa natura spółki z o.o. wyrażona została nie tylko w prawach i obowiązkach wspólników, które mają zapewniać im wpływ na działania spółki, ale również w uprawnieniach, których realizacja pozwala na dobór personalny jej wspólników. Podobne stanowisko zajął Sąd Najwyższy w uchwale z 6.6.2007 r. (III CZP 56/07, OSNC 2008, Nr 7–8, poz. 79), w której wskazano, że niezależnie od silnie zaakcentowanych elementów kapitałowych (prymat kapitału nad zrzeszeniem wspólników) można w strukturze spółki z o.o. wyodrębnić znaczące elementy osobowe. Jednak z uwagi na dominującą rolę tych pierwszych, elementy osobowe pozostają na drugim miejscu.

nika ze spółki, a także przystąpienie do niej nowych osób, wskutek nabycia udziałów *inter vivos* czy *mortis causa*, jak również przez objęcie udziałów w podwyższonym kapitale zakładowym – bez konieczności rozwiązania umowy spółki⁵⁵. Mobilność składu osobowego spółki ułatwia procedura rozporządzania udziałami, która jest stosunkowo elastyczna w tym sensie, że co do zasady każdy wspólnik może rozporządzić swoim udziałem bez zgody spółki (art. 180 KSH)⁵⁶.

Spółka z o.o. jest osobą prawną, a zatem w myśl art. 38 KC działa poprzez swoje organy. Jeżeli organy nie zostały powołane zgodnie z obowiązującą regulacją, spółka jest pozbawiona możliwości prawidłowego funkcjonowania w obrocie prawnym i gospodarczym (art. 42 KC). Organami stanowią instrument umożliwiający rozdzielenie funkcji kapitałowej, zarządzającej i kontrolnej, podczas gdy w spółkach osobowych z reguły kompetencje te należą do wszystkich wspólników (art. 29 i 39 KSH)⁵⁷. Wymienionym funkcjom odpowiadają poszczególne organy spółki – zgromadzenie wspólników (funkcja uchwałodawcza), zarząd (funkcja zarządzająco-reprezentująca) oraz ewentualnie organy nadzoru, tj. rada nadzorcza lub komisja rewizyjna (funkcja nadzorczo-kontrolna).

Spółka z o.o., jako spółka kapitałowa, może być tworzona w każdym celu prawnie dopuszczalnym⁵⁸. W przypadku spółek osobowych ustawodawca wskazuje tylko na cel gospodarczy⁵⁹. Spółki kapitałowe – w przeciwieństwie do spółek osobowych – mogą funkcjonować nie tylko jako organizacje wieloosobowe, ale również w formie spółki jednoosobowej (art. 151 § 1 KSH).

⁵⁵ W przypadku spółek osobowych ogół praw i obowiązków przysługujących wspólnikowi (udział w spółce) może zostać przeniesiony na osobę trzecią tylko, gdy spełnione są dwie przesłanki. Po pierwsze, umowa spółki tak stanowi. Po drugie, wszyscy pozostali wspólnicy wyrażą pisemną zgodę na to przeniesienie. Druga przesłanka ma charakter dyspozytywny – zob. art. 10 KSH.

⁵⁶ Tak *M. Tarska*, *Spółka...*, s. 373. Wyjątek stanowi art. 182 KSH dotyczący ograniczenia bywalności udziałów.

⁵⁷ Wyjątek stanowi spółka partnerska, w której wspólnicy mogą powierzyć prowadzenie spraw spółki i reprezentację spółki zarządowi (art. 97 KSH) oraz spółka komandytowo-akcyjna, w której organem decyzyjnym (uchwałodawczym) jest walne zgromadzenie (art. 145 i 146 KSH), a wspólnicy mogą ustanowić radę nadzorczą lub mają obowiązek ustanowienia rady nadzorczej, gdy liczba akcjonariuszy przekroczy 25 osób (art. 142 KSH).

⁵⁸ Zob. art. 151 § 1 KSH.

⁵⁹ Zob. art. 22 § 1 w zw. z art. 3 KSH.

Konstrukcja prawna spółki z o.o. została oparta na instytucji kapitału zakładowego⁶⁰. To właśnie kapitał zakładowy, a nie jak w przypadku spółek osobowych – zrzeczenie wspólników, w istocie tworzy spółkę. Kapitał ten jest obligatoryjnym funduszem założycielskim o ustawowo określonym minimum. Jego określona w umowie wartość musi odpowiadać wskazanej w umowie łącznej wartości środków majątkowych wnoszonych przez wspólników do spółki tytułem wkładu⁶¹. Przedmiotem wkładu niepieniężnego wspólnika nie może być prawo niezbywalne, świadczenie pracy bądź usług (art. 14 § 1 KSH). Stanowi to istotną odmienność w porównaniu ze spółkami osobowymi (art. 48 § 2 KSH), a także wyraz inwestycji majątkowej w spółkę. Kapitał zakładowy powinien w całości zostać pokryty przed zarejestrowaniem spółki. Warunek ten stanowi jedną z przesłanek powstania spółki z o.o. (art. 163 pkt 2 KSH)⁶². Ponadto należy wskazać, że kapitał zakładowy jest wartością stałą, która podlega zmianie tylko w sformalizowanym trybie przewidzianym w przepisach Kodeksu spółek handlowych (art. 255 i n. KSH).

Za *differentia specifica* spółki kapitałowej, czyli cechę odróżniającą ją od spółek osobowych, uważa się wyłączenie odpowiedzialności wspólników za długi spółki⁶³. Za wszystkie zobowiązania tego rodzaju odpowiada sama spółka. Wspólnicy „ryzykują” tylko tym kapitałem, który wnieśli jako wkład do spółki. A zatem wspólnicy spółek kapitałowych nie ponoszą, w przeciwień-

⁶⁰ Projekt reformy struktury majątkowej spółki z o.o. przygotowany przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego dopuszcza możliwość wyboru pomiędzy: tradycyjnym modelem spółki z o.o., opartym o instytucję kapitału zakładowego oraz proponowanym w projekcie podtypem spółki, przewidującym dopuszczalność tworzenia udziałów bez oznaczonej w umowie spółki wartości nominalnej (udziały beznominalowe). Równocześnie przewiduje on m.in. obniżenie wartości kapitału zakładowego spółki z o.o. do 1 zł. Zob. szerzej: A. Opalski, K. Oplustil, T. Siemiątkowski, S. Soltysiński, A. Szumański, J. Warchoń, Projekt reformy struktury majątkowej spółki z o.o., PPH 2010, Nr 12, s. 5–27. Zob. także J. Modrzejewski, C. Wiśniewski, Zmierzch minimum kapitałowego – i co dalej?, PPH 2010, Nr 12, s. 28–33; A. Kappes, Konieczne zmiany w projekcie reformy struktury majątkowej spółki z o.o., PPH 2011, Nr 9, s. 17–20; A. Kidyba, O potrzebie reformy prawa spółek handlowych, PPH 2011, Nr 9, s. 15–16; J. Janeta, F. Mohmand, O potrzebie reformy spółki z o.o. – sprawozdanie, PPH 2011, Nr 8, s. 53–58; A. Opalski, Kilka uwag na temat reformy spółki z o.o. i jej kontrowersyjnej krytyki, PPH 2011, Nr 9, s. 11–14; K. Oplustil, Krytycznie o zarzutach krytyków projektu reformy struktury majątkowej spółki z o.o., PPH 2011, Nr 9, s. 29–32; W. Katter, A. Kappes, J. Janeta, Kontrowersyjny projekt reformy struktury majątkowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, PPH 2011, Nr 4, s. 9–17.

⁶¹ Tak M. Tarska, Spółka..., s. 364.

⁶² Odmienne w przypadku spółki z o.o., której umowę zawarto przy wykorzystaniu wzorca umownego (tzw. spółka 24h). W jej przypadku pokrycie kapitału zakładowego powinno nastąpić nie później niż w terminie 7 dni od dnia wpisania jej do rejestru (art. 158 § 1¹ KSH).

⁶³ Zob. art. 151 § 4 KSH.

stwie do wspólników spółek osobowych (art. 22 § 1 KSH), solidarnej ze spółką odpowiedzialności za jej zobowiązania⁶⁴.

III. Elementy osobowe w spółce z o.o.

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, jako „nietypowa” spółka kapitałowa, wyposażona została przez ustawodawcę w elementy właściwe dla spółek osobowych⁶⁵. Jej charakter – który może być mniej lub bardziej „osobowy” – zależy przede wszystkim od woli samych wspólników. Wspólnicy w drodze odpowiednich postanowień umowy spółki mogą wpłynąć na jej charakter, wybierając model o przeważających cechach osobowych, bądź też klasyczną formę spółki kapitałowej⁶⁶. Występowanie elementów osobowych powoduje, że mimo głównej funkcji spółki z o.o., którą jest zgromadzenie kapitału zakładowego, w spółce tej występują silne więzi wspólnika ze spółką. Więzy te wyrażają się w znacznym wpływie wspólników na jej istnienie, skład osobowy i funkcjonowanie⁶⁷.

Dużą swobodę w kształtowaniu charakteru prawnego spółki z o.o. zapewnia regulacja prawna tej spółki, która w znacznym stopniu oparta została o normy o charakterze dyspozytywnym⁶⁸. Jednakże niektóre rozwiązania

⁶⁴ Do solidarnej odpowiedzialności za zobowiązania spółki, w sytuacji gdy egzekucja z majątku spółki okaże się bezskuteczna, zobowiązani są członkowie zarządu (zob. art. 299 § 1 KSH). Członek zarządu może uwolnić się od odpowiedzialności, jeżeli wykaże, że we właściwym czasie zgłoszono wniosek o ogłoszenie upadłości lub w tym samym czasie wydano postanowienie o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego albo o zatwierdzeniu układu w postępowaniu w przedmiocie zatwierdzenia układu, albo że niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości nastąpiło nie z jego winy, albo że pomimo niezgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości oraz niewydania postanowienia o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego albo niezatwierdzenia układu w postępowaniu w przedmiocie zatwierdzenia układu wierzyciel nie poniósł szkody.

⁶⁵ Tak *M. Tarska*, Spółka..., s. 350.

⁶⁶ Zob. *R.L. Kwaśnicki*, [w:] *R.L. Kwaśnicki* (red.), Spółka..., s. 9.

⁶⁷ Zob. *K. Kopaczyńska-Pieczniak*, Spółka..., s. 55.

⁶⁸ Do umowy spółki z o.o., jako umowy cywilnoprawnej, ma zastosowanie zasada swobody umów (art. 353¹ KC w zw. z art. 2 KSH). Jednak w przypadku umowy spółki z o.o. (tak jak w przypadku innych umów spółek handlowych) jest ona znacznie ograniczona przez przepisy Kodeksu spółek handlowych. Ograniczenia te występują na dwóch płaszczyznach. Po pierwsze, przepisy KSH zawierają katalog elementów, które obligatoryjnie muszą zostać uwzględnione w umowie spółki z o.o. (art. 157 KSH). Po drugie, część przepisów regulujących zasady funkcjonowania spółki z o.o. należy do kategorii przepisów *ius cogens*. Niemniej, regulacja ta zawiera także przepisy, które pozwalają na dowolne formułowanie postanowień umowy spółki. Dodatkowo brak – tak jak w przypadku spółki jawnej (art. 37 § 1 KSH), czy spółki akcyjnej (art. 304 § 3 i 4 KSH) – postanowień określających ogólny zakres kształtowania treści umowy spółki. Należy zatem zasta-